

УДК 343:98

Усольцев С.О.

аспірант

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОНЯТТЯ, СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Досліджено визначення поняття «спеціальні знання», що використовується у кримінальному судочинстві. На основі аналізу думок науковців надано власне тлумачення цього поняття. Проаналізовано основні проблемні питання, пов'язані з використанням спеціальних знань та залученням обізнаних осіб у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, спеціальні знання, спеціаліст, судова експертиза.

Постановка проблеми. Ефективність правоохоронної діяльності, а саме такої її складової як протидія злочинності, безпосередньо пов'язана з рівнем розвитку засобів та методів такої діяльності і можливостями використання цих засобів при розслідуванні кримінальних правопорушень. На жаль, певними наслідками науково-технічного прогресу є ускладнення процесу розслідування злочинів, пов'язане з впровадженням його досягнень у злочинну діяльність. Завдяки використанню злочинцями новітніх досягнень науки і техніки ускладнюється механізм вчинення злочину, з'являються нові способи вчинення та приховування злочинів. У цих умовах завданням правоохоронних органів є впровадження у процес розслідування досягнень науки і техніки, випереджаючи при цьому їх застосування злочинцями. Одним із основних завдань кримінального провадження, визначених у статті 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Для цього слідчому та іншим учасникам кримінального процесу, які беруть участь у розслідуванні, необхідно повною мірою використовувати не тільки свої професійні юридичні, а і знання в інших галузях, що сприяють швидкому та якісному проведенню розслідування, або «спеціальні знання».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Визначенню поняття «спеціальні знання» та проблемам використання спеціальних знань у кримінальному провадженні приділялася увага з боку багатьох українських та зарубіжних вчених. Основу досліджень у цій галузі склали роботи вчених-криміналістів ще на початку 60-х років минулого сто-

ліття. Серед них потрібно зазначити таких вчених: Л. Є. Арокцер, В. Д. Арсенєв, Р. С. Белкін, А.І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, Г. І. Грамович, А. В. Дулов, О. О. Ейсман, О. О. Закатов (1980), В. Г. Заблоцький, Г. Г. Зуйков, Є. І. Зуєв, П. П. Іщенко, Ю. А. Калінкін, Ю. Г. Корухов, В. К. Лисиченко, В. Н. Махов, В. С. Мітричев, Г. М. Надгорний, Ю. К. Орлов, М. Я. Сегай, З. М. Соколовський, І. М. Сорочотягін, І. Я. Фридман, В. В. Циркаль, В. І. Шиканов, О. Р. Шляхов, М. П. Яблоков. У 1990-х роках та на початку 2000-х вийшли друком роботи І. А. Алієва, Т. В. Авер'янової, С. Ф. Бичкової, Б. М. Бішманова, Ф. М. Джавадова, А. В. Іщенка, О. М. Зініна, Н. І. Клименко, Н. П. Майліс, О. Р. Россинської, М. В. Салтевського, О. В. Селіної, Л. Г. Шапіро.

На сучасному етапі розвитку науки різним формам використання спеціальних знань також приділяється значна увага у працях вчених. В галузі судової експертизи останніми роками на Україні захищено достатню кількість кандидатських дисертацій такими вченими: В. М. Абрамова, Г. К. Авдєєва, В. М. Атаманчук, Д. Д. Бєгов, Л. Г. Бордюгов, М. Ю. Будзієвський, О. В. Воробей, Л. М. Головченко, Й. С. Гонгало, Д. П. Гуріна, О. І. Жеребко, Е. О. Івакіна, В. В. Ковальова, В. В. Ковальов, О. В. Козак, М. Л. Комісаров, Н. О. Комісарова, В. В. Кордюков, А. В. Кофанов, С. П. Лапта, Ю. Я. Лоза, Ю. О. Мазниченко, Я. В. Новак, Л. Л. Патик, Д. В. Пашнєв, П. І. Репешко, О. В. Ринкова, Л. М. Романенко, Л. В. Свиридов, М. А. Скоробагатько, Г. О. Стрілець, Н. М. Ткаченко, С. О. Торопов, Т. В. Тютюнник, В. М. Шерстюк, В. Д. Юрчишин. Також захищено шість докторських дисертацій в галузі судової експертизи: О. М. Моїсєєв (2011 р.), І. А. Петрова (2012 р.), І. В. Пиріг (2015 р.), М. Г. Щербаковський (2016 р.), Е. Б. Сімакова-Єфремян (2017 р.), С. В. Євдокименко (2017 р.), що свідчить про актуальність тематики використання спеціальних знань при розслідуванні.

Іншому науковому напрямку, а саме використанню спеціальних знань при розслідуванні окремих видів злочинів, також приділялася значна увага серед українських вчених. Потрібно зазначити такі дисертаційні дослідження: В. С. Бондар «Проблеми теорії і практики використання спеціальних криміналістичних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло» (2008 р.), Н. Я. Дондик «Використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів» (2006 р.), В. І. Дячук «Використання спеціальних знань при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод» (2010 р.), Н. М. Косміна «Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків» (2011 р.), П. Ю. Кравчук «Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів і розбоїв» (2015 р.), М. В. Кривонос «Використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» (2016 р.), І. Р. Курилін «Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності» (2007 р.), А. М. Лазебний «Використання спеціаль-

них знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку (2016 р.), А. В. Мироська «Використання спеціальних знань при розслідуванні фальшивомонетництва» (2012 р.), Д. В. Пашнєв «Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, вчинених із застосуванням комп'ютерних технологій» (2007 р.), І. В. Пиріг «Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті» (2006 р.), О. В. Шевченко «використання спеціальних товарознавчих знань під час досудового розслідування» (2017 р.). Процесуальні та загальнотеоретичні питання використання спеціальних знань розглянуто в роботах О. О. Бондаренка (2004 р.), О. А. Кравченка (2012 р.), В. М. Реваки (2006 р.), Б. В. Романюка (2002 р.), К. А. Садчікової (2017 р.), В. В. Семенова (2005 р.).

Метою статті є проведення наукового аналізу думок науковців щодо визначення поняття «спеціальні знання» та виокремлення основних дискусійних питань, пов'язаних з використанням спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що названими вище науковцями достатньо розроблено категорійний апарат, що стосується поняття «спеціальні знання» як філософської категорії та явища дійсності, що має значення для розслідування. Однак, як слушно зазначає Є. І. Зуєв, «повна адекватність поняття явищу недосяжна, інакше не було б розвитку думки, уточнення сприйнятих понять, дійсність стала б застиглою» [1, с. 26]. Відсутність чіткого визначення понять у юриспруденції взагалі та у кримінальному провадженні зокрема призводить до прийняття необґрунтованих рішень сторонами процесу та, як наслідок, наявності слідчих і судових помилок на практиці. Загалом поняття є категорією науковою, однак не завжди науковці оперують тільки поняттями. Будь-яка наукова думка може бути корисною та мати значення для науки або практики. Однак для вираження думок та поглядів, одностайного розуміння процесів та явищ науковці рано чи пізно приходять до визначень, понять та наукових категорій. При цьому, безумовно, з часом за ступенем формування певних понять вони уточнюються, змінюються, вдосконалюються. Окремі поняття, які сформувалися в науці, стають основою їх законодавчого закріплення та подальшого використання на практиці, що, на нашу думку, є закономірним.

Як зазначалося нами раніше, поняття спеціальних знань достатньо розроблено в науці. Але, на жаль, визначення спеціальних знань не міститься в жодному законодавчому чи підзаконному акті, що іноді призводить до невірного застосування цього поняття у практиці розслідування злочинів. У ст. 3 КПК України при визначенні термінів про спеціальні знання не згадується, а у ст. 69 зазначається, що «експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями ...». У ст. 71 КПК зазначено, що «спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями ...». При цьому зміст поняття

«спеціальні знання» не роз'яснюється. Відсутнє це поняття і в інших нормативних актах: Законі України «Про судову експертизу» [2], Постанові пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» [2], Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 р. № 53/5 [4], Положенні про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України [5] та інших. Тому при виникненні спірних питань щодо використання спеціальних знань працівники правоохоронних органів змушені звертатися до наукового тлумачення цього поняття, а також інших понять, тісно пов'язаних з ним та які мають практичне значення, а саме: видів, форм, суб'єктів використання спеціальних знань, об'єкта та предмета дослідження тощо.

Вважаючи означене вище, наведемо найбільш вагомі, на нашу думку, для науки визначення спеціальних знань, що були надані вченими, які досліджували зазначену проблематику. При цьому ми не будемо зупинятися на етимології та філософському розумінні понять «знання», «спеціальний», «спеціальність», «професія», «вміння», «навички», які також містяться у багатьох літературних джерелах та мають однозначне трактування.

На думку Є. І. Зуєва, «спеціальними є професійні, що відповідають сучасному рівню розвитку знань (виключаючи галузі процесуального та матеріального права) у науці, техніці, мистецтві або ремеслі, використання яких у боротьбі зі злочинністю сприяє виявленню доказової та оперативно-розшукової інформації, а також які сприяють розробці технічних засобів і тактичних прийомів виявлення і фіксації слідів або інших ознак злочинних діянь» [6, с. 72]. Як «систему відомостей, одержаних у результаті наукової та практичної діяльності в певних галузях (медицина, бухгалтерія, автотехніка тощо) і зафіксованих у науковій літературі, методичних посібниках, настановах, інструкціях тощо», розглядають спеціальні знання В.Д. Арсен'єв та В.Г. Заблоцький [7, с. 4]. Наголошуючи на значенні спеціальних знань у різних галузях права, наводить визначення І. М. Сорокотягин: «Спеціальними є знання, що відображають сучасний рівень розвитку певної галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла, отримані в результаті спеціальної підготовки чи професійного досвіду, що не є загальнодоступними та загальновідомими та використовуються з метою встановлення істини по справі у випадку й у порядку, встановленому законом (кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним правом, адміністративно-процесуальним тощо)» [8, с. 15]. Автори підручника за редакцією Р.С. Белкіна вважають спеціальними «знання, придбані суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі» [9, с. 398]. Вагомим є визначення В. М. Махова: «Спеціальні знання ... це знання, притаманні різним видам професійної діяльності, за винятком знань, які є професійними для слідчого і судді, що використовуються під час розслідування злочинів і розгляду кримінальних справ у суді з метою сприяння встановленню істини у справі у випадках і порядку, визна-

чених кримінально-процесуальним законодавством» [10, с. 46]. Г.І. Грамович пропонує таке визначення: «Спеціальними у кримінально-процесуальному значенні будуть систематизовані наукові знання, вміння та навички в окремій галузі людської діяльності (виключаючи знання в галузі матеріального та процесуального права), одержані в результаті цілеспрямованої професійної підготовки та досвіду роботи, що використовуються з метою збирання доказової й орієнтуючої інформації про злочинне діяння, а також сприяють розробці технічних засобів і прийомів роботи з доказами та встановлення вагомих обставин, що мають значення для справи» [11, с. 12].

Наголошуючи на меті використання спеціальних знань, П.П. Іщенко пропонує таке визначення: «Будь-які професійні знання, які можуть сприяти виявленню, фіксації та вилученню доказів» [12, с. 8]. На думку В.І. Шиканова, спеціальними у кримінальному судочинстві є «знання та практичний досвід, що необхідні для всебічного, повного й об'єктивного встановлення обставин, що входять у предмет доказування» [13, с. 4]. Виділяючи у визначенні суб'єктів використання спеціальних знань, надають визначення В.К. Лисиченко та В.В. Циркаль: «Спеціальні знання – незагальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою в якості спеціаліста чи експерта з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування» [14, с. 22]. До спеціальних знань В.Ю. Шепітько відносить «будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому та практичному рівню» [15, с. 119]. Виключаючи правові знання з поняття спеціальних, надає визначення А.Ф. Волобуєв: «Неправові науково-професійні знання і навички, одержані в результаті навчання і практичної діяльності в певній галузі, що використовуються для збирання і дослідження інформації під час розкриття і розслідування злочинів» [16, с. 251–252]. Узагальнюючи думки вчених, які розробляли проблему використання спеціальних знань, Б.В. Романюк зазначає, що «спеціальні знання – це сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого виду, якими володіють особи – спеціалісти у рамках будь-якої професії у різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла, і, відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства, використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» [17, с. 57]. Базуючись на працях вчених-криміналістів та виділяючи основні критерії, що використовуються при визначенні поняття спеціальних знань, І.В. Пиріг зазначає, що «спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів» [18, с. 14]. На важливості використан-

ня спеціальних знань при проведенні судових експертиз наголошує М.Г. Щербаковський і зазначає, що «спеціальні знання – це професійні знання, отримані в результаті навчання, а також навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки, техніки та інших суспільно корисних галузях людської діяльності, що використовуються разом з науково-технічними засобами при проведенні експертизи» [19, с. 3].

Як вбачається з наведених вище визначень, більшість науковців досить повно відображають сутність, джерела отримання, напрямки використання та інші ознаки спеціальних знань. На нашу думку, у визначенні спеціальних знань не можна окреслити всі ознаки цього поняття, оскільки їх досить багато, а визначення повинно бути стислим та лаконічним. Тому, на нашу думку, найбільш вдалим буде таке формулювання: «Спеціальними у кримінальному провадженні є теоретичні знання, вміння та навички у будь-якій галузі людської діяльності, набуті у результаті навчання або професійної підготовки, що використовуються з метою розслідування кримінальних правопорушень». Дане визначення надано нами стосовно кримінального провадження. Безумовно, спеціальні знання застосовуються при вирішенні будь-яких справ: цивільних, господарських, адміністративних тощо. При цьому у визначенні може змінюватися лише мета використання спеціальних знань залежно від виду судочинства.

Останньою науковою працею, яка в більшому ступені, на нашу думку, узагальнює проблеми, пов'язані з використанням спеціальних знань, є монографія, що відображає результати докторської дисертації М.Г. Щербаковського «Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні» [20]. Автор, узагальнюючи здобутки попередників, виділяє та аналізує основні проблеми, пов'язані з використанням спеціальних знань та залученням обізнаних осіб у кримінальному провадженні. У кожному із зазначених вище визначень так чи інакше наголошується на одній чи декількох із цих проблем, надаючи певним з них переваги, одночасно зменшуючи значення інших. Наведемо ці критерії спеціальних знань.

1. Незагальновідомість та незагальнодоступність спеціальних знань. Автор доходить висновку, що цей критерій не є ознакою спеціальних знань. Ми з цим повністю погоджуємося, оскільки зі стрімким розвитком науки і техніки зростає свідомість населення і знання, що ще вчора вважалися спеціальними, сьогодні можуть бути загальновідомими (наприклад, комп'ютерної техніки).

2. Галузі спеціальних знань. Традиційно, виділяють чотири галузі знань: наука, техніка, мистецтво та ремесло. М.Г. Щербаковський вважає, що потрібно від даної трактовки відходити, оскільки вичерпний перелік видів спеціальних знань навести неможливо. З одного боку, з цим можна погодитися. Дійсно, не можна навести вичерпний перелік видів спеціальних знань. Але, на нашу думку, будь-який з видів спеціальних знань таким чи іншим чином підпадає під зазначені чотири галузі.

3. Співвідношення спеціальних та правових знань. На наш погляд, це питання є найбільш дискусійним серед науковців. Ми вважаємо, що для кри-

мінального провадження знання в усіх галузях права, крім кримінального та кримінально-процесуального, є спеціальними і слідчий може залучити до розслідування фахівця в галузі, наприклад, фінансового чи господарського права, як спеціаліста. Ми також приєднуємося до тих науковців, які знання в галузі криміналістичної техніки вважають спеціальними, оскільки вони базуються на знаннях технічних та природознавчих наук.

4. Спосіб отримання спеціальних знань обізнаними особами. Більшість науковців вважають, що спеціальні знання набуваються у результаті професійної підготовки, наукової або практичної діяльності, з чим ми погоджуємося.

5. Співвідношення спеціальних знань з уміннями та навичками. Погоджуємося з М.Г. Щербаковським, який, аналізуючи зміст цих понять, зазначає, що ці категорії є хоча й взаємопов'язаними, але різними і включати у поняття «спеціальні знання» вмінь та навичок не відповідає прийнятим у психології та педагогіці положенням [20, с. 60].

6. Визначення цілей використання спеціальних знань у судочинстві. З цього приводу науковці висловлюються по-різному, але, на наш погляд, за змістом їх думки схожі. Основною метою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні є сприяння виявленню та вилученню об'єктів, їх дослідження з метою отримання доказової інформації, що у кінцевому підсумку вирішує одне з основних завдань – забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

7. Регулювання процесуальним законом використання спеціальних знань. У КПК України врегульовано лише діяльність окремих суб'єктів використання спеціальних знань. Зважаючи на різноманіття видів та форм спеціальних знань, а також їх динамічність, на нашу думку, законодавчо неможливо закріпити усі випадки їх можливого використання.

8. Структура спеціальних знань експерта та спеціаліста. Ми погоджуємося з М.Г. Щербаковським, який зазначає, що «структура спеціальних знань спеціаліста і експерта розрізняється з урахуванням особливостей їх процесуальних функцій і цілей залучення до участі у кримінальному провадженні» [20, с. 65]. Однак не повною мірою можна погодитися, що сутність спеціальних знань спеціаліста та експерта в чомусь різниться. Вони можуть володіти одними й тими самими знаннями, вміннями та навичками. До реформування Експертної служби МВС спеціаліст та експерт могли виконувати одні й ті самі функції, були взаємозамінними.

Висновок. Підсумовуючи, слід зазначити, що, незважаючи на визначеність поняття спеціальних знань, дана категорія на сьогодні є дискусійною в науці та весь час вдосконалюється. З розвитком науки і техніки та її використанням у кримінальному провадженні спеціальні знання все більше будуть супроводжувати процес розслідування. Перспективним, на нашу думку, є наукова розробка щодо використання спеціальних знань при розслідуванні окремих видів злочинів з конкретними рекомендаціями органам досудового розслідування.

Бібліографічні посилання

1. Зуев Е.И. Теория и практика использования специальных познаний в борьбе с преступностью: дис. ...д-ра юрид. наук. Москва, 1978.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
3. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>.
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: наказ Мін'юсту України № 53/5 від 8 жовтня 1998 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
5. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 № 1343 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15/conv>.
6. Зуев Е. И. Совершенствование использования специальных познаний следственными аппаратами органов внутренних дел // Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений: Труды Академии МВД СССР. М., 1985. С. 65–78.
7. Арсеньев В.Д., Заблоцкий В.Г. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1986. 152 с.
8. Сорокотягин И.Н. Криминалистические проблемы использования специальных познаний в расследовании преступлений: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Екатеринбург, 1992. 30 с.
9. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: учебник для вузов. Под. ред. Р.С. Белкина. Москва: НОРМА, 2000. 990 с.
10. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: монография. Москва: Изд-во РУДН, 2000. 296 с.
11. Грамович Г.И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений: учебное пособие. Минск: МВШ МВД СССР, 1987. 66 с.
12. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). Москва: Юрид. лит., 1990. 158 с.
13. Шиканов В.И. Использование специальных познаний при расследовании убийств: учеб. пособие. Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 1976. 92 с.
14. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: учеб. пособие. Киев: КГУ, 1987. 100 с.
15. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого. Київ: Ін Юре, 2001. 208 с.
16. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.
17. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: монографія. Київ: НАВСУ, 2002. 196 с.
18. Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 165 с.
19. Щербаковський М.Г. Тактика проведення судових експертиз: лекція для усіх форм навчання. Харків: НУВС, 2004. 60 с.
20. Щербаковський М.Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.

Надійшла до редакції 11.12.2017

Usoltsev S. O. Special knowledge in criminal proceeding: the concept, the state of scientific development and the prospect of use. In the article it is marked, that efficiency of law-enforcement activity is directly related to the level of development of scientific and technical facilities and possibilities of its usage for investigation of criminal offences. For this purpose the investigator and other participants of criminal process that take part in investigation shall use not only professional legal knowledge but also other industries knowledge that promote rapid and qualitative proceeding of investigation or the «special knowledge» in full measure. Unfortunately, the fact that the determination of the special knowledge is not contained in any legislative or delegated acts sometimes results in incorrect application of this concept in practice of investigation of crimes.

In the article the fundamental analysis of opinions of scientists is conducted in relation to determination of the «special knowledge» that is used in the criminal rule-making. On the basis of analysis of scientists ideas an own interpretation of this concept is given. In the author's opinion in criminal proceeding the special knowledge are theoretical knowledge, abilities and skills in any industry of human activity, purchased as a result of studies or professional preparation that are used with the aim of investigation of criminal offences.

Basic debatable questions, connected with the use of the special knowledge, that arise up for scientists, are analyzed, namely: non-commonly knowledge and unpopularity of the special knowledge; areas of the special knowledge; correlation of the special and legal knowledge; method of the special knowledge acquiring by well-informed persons; correlation of the special knowledge with abilities and skills; determination of aims of the special knowledge use in rule-making; adjusting of the special knowledge use by judicial law; the structure of the special knowledge of expert and specialist.

Summarizing, it is marked that in spite of the definiteness of the special knowledge concept, this category for today is debatable in science and is improved all the time. With development of science and technology and their usage in criminal proceeding the special knowledge will accompany the process of investigation to a greater extent. The development of process of the special knowledge use in investigation of separate types of crimes with the concrete recommending by pre-trial investigation organs is perspective for scientists.

Keywords: *criminal proceeding, criminal offence, special knowledge, specialist, judicial examination.*

* * *

УДК 343.98

Хмеленко В.В.

здобувач

(Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Проаналізовано наукові погляди на систему принципів оперативно-розшукової діяльності та сформульовано принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам як однієї із форм оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукове запобігання, принципи, система.*